

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

2.7.2. Пацієнти не отримують необхідне лікування за кордоном, а також під час надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації через корупційні практики, обумовлені недостатньою врегульованістю відповідних процедур та непрозорістю обліку

Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству охорони здоров'я України для лікування громадян України за кордоном, затверджений рішенням Рахункової палати від 15.05.2018 № 12-1, вичерпно висвітлює проблему недостатньої врегульованості процедур направлення громадян України для лікування за кордон та трансплантації, а також непрозорості обліку¹.

Так, узагальнюючі результати проведеного аудиту надають змогу стверджувати, що станом на момент опублікування звіту не забезпечено створення цілісної та прозорої системи реалізації права українських громадян на лікування за кордоном. Це ускладнює доступ громадян до отримання життєво необхідної підтримки – державної допомоги для оплати лікування за кордоном.

Крім того, нормативно-правові акти, які у 2016–2017 роках визначали порядок направлення громадян України на лікування за кордон, були недосконалими, мали правові прогалини та не мінімізували або не усували ризиків вчинення корупційних дій, зокрема Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»² (див ст. 36), Положення про порядок направлення громадян на лікування за кордон, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.1995 № 991³. Внесення змін до цих нормативних актів своєчасно не було ініційовано. Отже, фактично створено сприятливі умови для роботи посередників під час закупівлі послуг з лікування за кордоном.

Прийнятий у 2017 році Кабінетом Міністрів України новий Порядок направлення громадян України для лікування за кордон, затверджений постановою від 27.12.2017 № 1079⁴, є також недосконалим і не забезпечує ефективного, дієвого та прозорого регулювання відповідних процесів, не усуває корупційних ризиків.

Протягом тривалого часу не вжито заходів щодо створення і функціонування єдиної державної інформаційної системи трансплантації, що має містити відомості про громадян, яким необхідна трансплантація, та про осіб, що заявили про свою згоду або незгоду стати донорами в разі смерті.

Також не було організовано належного функціонування вже створеного Реєстру. Положення про цей Реєстр і порядок його ведення не було затверджено. Як наслідок, не забезпечено його наповнення даними про донорів і не налагоджено міжнародного обміну донорським матеріалом.

¹ Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Міністерству охорони здоров'я України для лікування громадян України за кордоном, затверджений рішенням Рахункової палати від 15.05.2018 № 12-1. Рішення Рахункової палати від 15.05.2018 № 12-1. Режим доступу: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/12-1_2018/Zvit_12-1_2018.pdf.

² Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/conv#n18>.

³ Положення про порядок направлення громадян на лікування за кордон: постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.1995 № 991. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-95-%D0%BF#Text>.

⁴ Порядок направлення громадян України для лікування за кордон: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1079. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-2017-%D0%BF#Text>.

Крім того, не розроблено порядку ввезення в Україну та вивезення за її межі трансплантатів гемопоетичних стовбурових клітин (кісткового мозку), не визначено порядку оплати за пошук і доставку цих трансплантатів із-за кордону та порядку компенсації українським донорам гемопоетичних стовбурових клітин (кісткового мозку) у зв'язку з виконанням ними донорських функцій.

Проведення активної соціальної кампанії, спрямованої на роз'яснення необхідності розвитку трансплантації і суспільної користі посмертного донорства, не забезпечено.

Як наслідок, в Україні унеможливлено проведення ТГСК від неродинних донорів і трансплантацію органів від донорів-трупів, що не сприяє зниженню смертності населення, зменшенню кількості інвалідів, підвищенню якості та ефективності надання медичної допомоги, збільшенню тривалості життя населення, тобто не відповідає стратегічним цілям МОЗ⁵.

Більшість висновків наведеного Звіту Рахункової палати залишаються актуальними й досі, адже результати дослідження «Лікування громадян України за кордоном коштом державного бюджету», проведеного Громадською спілкою «Центр соціально-економічних досліджень «Кейс Україна» у 2020 році⁶, змушують констатувати існування подібних проблем.

Так, Порядок направлення громадян України для лікування за кордон, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1079, був суттєво змінений та доопрацьований (зокрема, шляхом викладу у новій редакції постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.2019 № 1187) та передбачає процедуру, загальний строк якої із моменту надходження до Міністерства охорони здоров'я документів до дати прийняття Комісією МОЗ фінального рішення про направлення становить 20 днів.

У той же час мають місце зауваження громадськості щодо непрозорості обліку і черговості розгляду документів, а також того, що фактична тривалість процедури розгляду документів може тривати кілька місяців. Перевірками державного аудиту виявлено випадки безпідставного зволікання надання дозволу на лікування за кордоном для окремих громадян, що часом призводить до несвоєчасної допомоги. Наразі електронний реєстр заяв досі в розробці. З невідомих причин одні заяви розглядають нагально впродовж кількох днів, а інші – впродовж півроку⁷.

Крім цього, залишається неврегульованим порядок обрання закордонного закладу охорони здоров'я, до якого громадянин України підлягає направленню на лікування, що не сприяє ефективному використанню бюджетних коштів та високій якості наданих медичних послуг.

Запровадження автоматизованого обліку громадян України, які потребують направлення за кордон, мінімізує ризики зазначених зловживань.

Подібні проблеми пов'язані також і з автоматизацією у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині. Так, ст.11 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»⁸ вимагає запровадження державних інформаційних систем трансплантації, до яких відносяться Єдина державна інформаційна система трансплантації органів та тканин та Державна інформаційна система трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин.

⁵ Див. п. п. 3, 5 Узагальнюючих результатів Звіту.

⁶ Лікування громадян України за кордоном коштом державного бюджету. Дослідження, проведене Громадською спілкою «Центр соціально-економічних досліджень «Кейс Україна». 2020 рік. Режим доступу: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_zvit_likuvannia5.pdf.

⁷ Див. с. 4, 9 дослідження, зазначеного у виносці № 2 до цієї сторінки, а також Черга за життям: як допомогти тим, на кого не вистачає грошей. Укрінформ. 2018 рік. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/2557666-ocered-za-ziznu-kak-pomoc-tem-na-kogo-ne-hvataet-deneg.html>.

⁸ Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>.

Положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації органів та тканин затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 № 1366⁹. З 01.01.2021 дана система почала роботу.

У той же час слід зазначити, що положення про Державну інформаційну систему трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин на даний момент не затверджено.

У зв'язку із наведеним у *Державній антикорупційній програмі на 2023 – 2025 роки* передбачено:

1) Заходи, спрямовані на введення в експлуатацію та належне функціонування електронної системи обліку громадян України, які потребують направлення на лікування за кордоном, Єдиної державної інформаційної системи трансплантації органів та тканин, Державної інформаційної системи трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин.

2) Подальше вдосконалення законодавства у сфері ввезення, вивезення та перевезення анатомічних матеріалів людини в межах території України, правила компенсації витрат донорів.

3) Розроблення та затвердження переліку рекомендованих Міністерством охорони здоров'я України закладів охорони здоров'я зарубіжних країн для лікування за кордоном.

⁹ Про затвердження Положення про Єдину державну інформаційну систему трансплантації органів та тканин: постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 № 1366. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1366-2020-%D0%BF#Text>.